

Užsienio šalių vidurinio ugdymo organizavimo patirties analizė ir užsienio patirtimi paremtos rekomendacijos vidurinio ugdymo organizavimui gerinti

Ši analizė atlikta išnagrinėjus vienuolikos švietimo sistemų (Australijos Viktorijos valstijos, Kanados Albertos ir Ontario provincijų, Suomijos, Prancūzijos, Vengrijos, Olandijos, Naujosios Zelandijos, Singapūro, Anglijos, Estijos) patirtį. Svarbiausias dėmesys buvo kreipiamas mokyklų savarankiškumo ir jų darbo reglamentavimo formuojant vidurinio ugdymo turinį klausimams ir mokinių laisvės rinktis ugdymo turinį klausimams.

1 lentelė. Ką mokykla gali savarankiškai spręsti dėl ugdymo organizavimo 11-12 (ar ekvivalentiškose) klasėse (2011 m. duomenys)

	Šalis:	reglamentuoja dalykų mokymo organizavimą ir dalykams skirtas valandas;	nustato pasiekimų standartus;	nustato kreditų sistemą atestatui gauti;	išskiria ugdymo turinio branduolį;	rekomenduoja pasirenkamus kursus;	palieka teisę mokyklai rinktis ugdymo turinį ir organizavimo formas pagal poreikius.
1.	Australija, Viktorija	Ne	Taip	Taip	Taip (labai nedidelį)	Taip (nacionalinius)	Taip
2.	Kanada, Alberta	Ne	Taip (per mokinių pasirinktų kvalifikacijų reikalavimus).	Taip	Taip	Taip (nacionalinius ir mokyklos sukurtus).	Taip
3.	Kanada, Ontarijo	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip
4.	Suomija	Iš dalies	Per VBE reikalavimus	Taip	Taip	Iš dalies	Taip
5.	Prancūzija	Taip	Per VBE reikalavimus	Nurodo dalykus	Iš dalies	Apie 20% laiko	Iš dalies

6.	Vengrija	Taip	Per VBE reikalavimus	Nurodo dalykus	Iš dalies	Labai nedaug	Iš dalies
7.	Olandija	Iš dalies	Taip	Nurodo dalykus	Taip	Apie 20-30%	Taip
8.	Naujoji Zelandija	Ne	Taip	Taip	Taip	Iš dalies	Taip
9.	Singapūras	Taip	Per VBE reikalavimus	Iš dalies	Ne	Taip	Iš dalies
10.	JK, Anglija	Iš dalies	Per VBE reikalavimus	Iš dalies	Ne	Taip	Iš dalies
11.	Estija	Iš dalies	Per VBE reikalavimus	Taip	Taip	Iš dalies	Taip
	Apibendrinimas	Pastebima tendencija valstybės lygmenyje smulkmeniškai neregamentuoti valandų paskirstymo tarp dalykų.	Vyraujanti tendencija detaliai aprašyti daugumos kursų orientacinius mokinių pasiekimus (vertinimo standartus ar BE reikalavimus).	Naudojama kreditų atestatui gauti sistema, arba nurodomi privalomi dalykai ir jų mokymosi krūvis.	Dauguma nagrinėtų šalių išskiria privalomą ugdymo turinio branduolį.	Beveik visos nagrinėtos šalys rekomenduoja dalį pasirenkamųjų kursų.	Stiprėja tendencija leisti mokyklų bendruomenėms pačioms skirstyti valandas ir rinktis ugdymo organizavimo formas.

Visose nagrinėtose šalyse svarbūs uždaviniai keliami bendrajam viduriniam ugdymui yra:

- rengti mokymuisi visą gyvenimą, įgyjant tam tikrus gyvenimui šiuolaikiniame pasaulyje svarbaus bendrojo raštingumo ir bendrųjų kompetencijų pagrindus;

- parengti tolesniam mokymuisi aukštosiose mokyklose, perteikiant studijoms reikalingus akademinį dalykų pagrindus ir savarankiško mokymosi gebėjimus;

Šių uždavinių sprendimo strategijos atskirose šalyse skiriasi. Strategijų skirtumus didžia dalimi lemia socialiniai kultūriniai skirtumai tarp šalių. Kai kuriose šalyse (pavyzdžiui, Singapūre) lemiamą vaidmenį formuojant vidurinio ugdymo turinį ir reikalavimus atestatui gauti vaidina aukštosios mokyklos. Daugumoje šalių svarbiausia (arba viena svarbiausių) brandos atestato gavimo sąlygų yra gerai išlaikyti egzaminai (pavyzdžiui, Anglija ir Prancūzija). Dar kitose šalyse (pavyzdžiui, Naujojoje Zelandijoje) brandos atestatą galima gauti ir pagal valstybės moderuojamus mokyklos įvertinimus. Kai kuriose šalyse laikomasi liberalesnių švietimo nuostatų, daugiau dėmesio skiriant atskirų asmenų poreikių tenkinimui, kitose – konservatyvesnių nuostatų, pirmenybę teikiant valstybės ir visuomenės poreikiams.

Didėja valstybinių brandos egzaminų vaidmuo. Daugumoje šalių abiturientai beveik be išimčių priimami į universitetus pagal valstybinių brandos egzaminų įvertinimus (pavyzdžiui, Anglijoje, Prancūzijoje, Australijoje). Kitose šalyse (pavyzdžiui, Suomijoje) vis dar dažna praktika, kai greta brandos egzaminų rengiami specialūs stojamieji egzaminai į universitetus.

Viena iš vis dažniau naudojamų valstybės lygmens priemonių, skatinti mokyklas būti savarankiškomis ir pačioms prisiimti atsakomybę už ugdymo kokybę, yra mokinių pasiekimų standartų nustatymas, arba beveik ekvivalenti jai priemonė – aiškiai suformuluotų svarbiausių

- ugdyti darbo pasauliui ir karjerai, padedant pasirinkti būsimos darbinės veiklos sritį ir įgyti darbinei veikai reikalingus gebėjimus

mokomųjų dalykų brandos egzaminų vertinimo kriterijų paskelbimas. Daugumoje nagrinėtų šalių ši priemonė (t.y. aiškių mokymosi rezultatų vertinimo kriterijų nustatymas) leidžia kas metai vis mažiau reguliuoti dalykų mokymo organizavimą ir dalykų mokymuisi skirtų valandų skaičių. Orientuojamasi ne tiek į kokį nors minimalų valandinį mokymosi krūvį, kiek į mokinio pasiekimus. Pavyzdžiui, Suomijoje, kur viduriniam ugdymui orientaciniai skiriama treji metai, mokinys dalyko brandos egzaminui gali pasirengti per dvejus, trejus ar net ketverius metus – svarbu, kad jo mokymosi rezultatai atitiktų nustatytus reikalavimus.

Diferencijuojant reikalavimus mokinių pasiekimams ir siekiant labiau atsižvelgti į aukštųjų mokyklų poreikius studentų pasirengimui studijoms, kai kuriose šalyse (pavyzdžiui, Olandijoje, Vengrijoje, Prancūzijoje, Kanados Albertos provincijoje) nustatomos kelios ar net keliolika skirtingų (labiau akademinį, ar labiau praktinį) kvalifikacijų, kurias galima įgyti baigiant vidurinę bendrojo ugdymo mokyklą. Tokiu atveju mokinio mokomųjų dalykų pasirinkimo laisvė stipriai suvaržoma ir daugumas mokomųjų dalykų yra mokiniui arba privalomi arba privalomai pasirenkami.

Vis dažniau viduriniame ugdyme įvedama kreditų sistema (pavyzdžiui, Australijos Viktorijos valstijoje, Suomijoje, Estijoje, Naujojoje Zelandijoje) – norėdamas gauti brandos atestatą abiturientas turi surinkti tam tikrą minimalų skaičių kreditų iš nurodytų dalykų ir ugdymo sričių. Kreditų sistema paprastai remiasi tam tikru ugdymo turinio modularizavimu – ugdymo turinio suskirstymu į gana autonomiškas

mažesnes dalis su atskirais mokymosi uždaviniais, nurodytais mokymo(si) laiko ištekliais (nurodant valandų, savaitių ir/ar mėnesių, skaičius ir pan.) ir aiškiai apibrėžtais rezultatų vertinimo būdais ir kriterijais. Šios mažesnės ugdymo turinio dalys beveik niekur nevardinamos moduliais. Dažniausia jos vadinamos *ugdymo turinio vienetais* ar *kursais*, nors pagal daugumą požymių jos panašios į modulius naudojamus *moduliniame mokyme*. Kreditų sistema leidžia tam tikru laipsniu individualizuoti vidurinį ugdymą.

Vidurinio ugdymo turinį į ugdymo turinio vienetus/kursus skirsto dauguma nagrinėtų šalių, net ir tada, jei jose nėra įvestos aiškiai išreikštos kreditų sistemos (pavyzdžiui, Anglija, Prancūzija). Toks ugdymo turinio suskirstymas leidžia efektyviau mokyti mokinius mokytis savarankiškai, geriau parengti juos studijoms, lanksčiau organizuoti ugdymo procesą. Atsiskaitymas už modulių mokymosi rezultatus gali būti arba susietas su valstybiniais brandos egzaminais (pavyzdžiui, Anglijoje galima rinktis egzaminus laikomus keliomis „porcijomis“), arba jis gali būti atliekamas mokykloje išoriškai prižiūrint valstybės institucijoms (pavyzdžiui, Naujojoje Zelandijoje), arba tai gali būti mokyklos atsakomybė (pavyzdžiui, Suomijoje).

Nacionaliniame vidurinio ugdymo turinyje išskirtus ugdymo vienetus/kursus šalys aprašo ne vienodai detalai. Kai kuriose šalyse (pavyzdžiui, Prancūzijoje) ugdymo turinio vienetai aprašomi labai išsamiai, nurodant netgi tikslus vertinimo kriterijus. Kitur (pavyzdžiui, Suomijoje) nacionaliniame ugdymo turinyje ugdymo turinio vienetai išskiriamai tik bendriausiais bruožais, bet į ugdymo turinio vienetų apimčių tikslinimą įtraukiami vadovėlių leidėjai ir egzaminų rengėjai. Dažniausiai Ugdymo turinio vieneto mokymuisi skiriamas pusmetis. Bet, pavyzdžiui, Suomijoje ugdymo turinio vieneto mokymuisi dažniausiai skiriamos 7 savaitės.

Didžioji dauguma nagrinėtų šalių išskiria privalomą ugdymo turinio branduolį. Jis turi garantuoti visiems mokiniams nustatytą minimalų raštingumą ir būtiniausius bendruosius gebėjimus. Ugdymo turinio branduolys paprastai būna sudarytas iš privalomųjų ir privalomai pasirenkamųjų mokomųjų dalykų kursų ir/ar ugdymo turinio vienetų. Skaičiuojant medžiagos apimtimi ir mokymuisi orientaciniai skiriamu laiku, ugdymo turinio branduolys dažniausiai sudaro ne mažiau kaip pusę mokinių mokymosi krūvio.

Vidurinio ugdymo pakopoje dauguma nagrinėtų šalių, nacionaliniu lygmeniu, dažniausiai rekomenduoja pasirenkamuosius kursus, susijusius su pagrindiniais mokomaisiais dalykais ir su rengimu karjerai, išskyrus tuos atvejus, kai vidurinis išsilavinimas įgyjamas profesinės pakraipos mokyklose.

Šioje pakopoje pasirinkimo pasiūlą ir paklausą natūraliai riboja, iš vienos pusės, noras sudaryti visiems mokiniams vienodas sąlygas stojimui į aukštąsias mokyklas ir, iš kitos pusės, konkurencija tarp abiturientų laikant egzaminus. Mokykloms, nacionaliniuose vidurinį ugdymą reglamentuojančiuose dokumentuose, sudaroma galimybė savo nuožiūra siūlyti mokinimas papildomus pasirenkamuosius kursus, atitinkančius jų poreikius, bet dauguma šių kursų paprastai būna nukreipti į geresnį pasirengimą egzaminams.

Atlikta šalių vidurinio ugdymo patirties analizė rodo, kad Stiprėja tendencija leisti mokyklų bendruomenėms pačioms skirstyti valandas tarp mokomųjų dalykų ir rinktis ugdymo organizavimo formas. Daugumoje šalių mokyklos gali pačios rinktis, ar taikyti modulinį mokymą, ar taikyti nuotolinio ar mišraus mokymo būdus, ar naudoti ugdymo reikalams virtualią erdvę.

Daugumoje šalių nereikalaujama, kad kiekviena mokykla teiktų mokiniams visas nacionaliniame lygmenyje numatytas ugdymo turinio pasirinkimo galimybes. Dažniausiai nustatomas tik tam tikras palyginti nedidelis minimalus sąrašas dalykų ir kursų, kurių pasirinkimo galimybę tam tikro tipo mokykla turi užtikrinti mokiniui. Mažesnės mokyklos paprastai finansiškai ir fiziškai nepajėgios teikti labai platų mokomųjų dalykų ir kursų pasirinkimą, o papildomai finansuoti jas, kad pasirinkimo galimybės labai išsiplėstų tiesiog ekonomiškai neefektyvu.

2 lentelė. Pasirenkamųjų dalykų 11-12 (ar ekvivalentiškose) klasėse pobūdis (2011 m. duomenys)

	Šalis	Kas apsisprendžia dėl bendros pasirenkamųjų dalykų apimties?	Koks pasirenkamųjų kursų pobūdis?	Koks rengimas karjerai ir profesijai numatytas nacionaliniame ugdymo turinyje?
1.	Australija, Viktorija	Pagrindinis tikslas – rinkti VCE kreditus ir taškus. Kreditų sistema mokiniui teikia daug laisvės.	Dauguma jų yra neprivalomų dalykų kursai arba papildomi dalykų branduoliai.	Nacionaliniame ugdymo turinyje yra numatyta nemažai profesinio pobūdžio ir rengimo karjerai kursų.
2.	Kanada, Alberta	Pasirinkimą gana griežtai apibrėžia kreditų sistemos reikalavimai.	Dauguma jų yra neprivalomų dalykų kursai arba papildomi dalykų branduoliai. Gali siūlyti ir mokykla.	Apie 10 kreditų (iš šimto) turi būti iš profesinio pobūdžio ir rengimo karjerai kursų.
3.	Kanada, Ontarijas	Iš privalomų 30 kreditų 9-12 klasėse, 12 kreditų yra laisvai pasirenkami	Iš 18 privalomų kreditų 9-12 klasėse, 3 yra privalomai pasirenkamieji.	½ kredito – karjeros studijos ir privalomas finansinio raštingumo kursas.
4.	Suomija	Pagal nacionalinę kreditų sistemą 10-12 klasėse: 51 privalomas kursas; 10 pasirenkamųjų specializacijos kursų; 14 pasirenkamųjų taikomųjų kursų.	Tai akademinį dalykų branduolius išplečiantys ir gilinantys kursai, kursai tolesniam mokymuisi ir kursai orientuoti į rengimą karjerai.	1 privalomas kreditas „karjeros vadovas“ ir gali būti ikiprofesiniai kursai, kuriuos siūlo mokykla.
5.	Prancūzija	Tai, ko mokoma, priklauso nuo pasirinktos vidurinio ugdymo kvalifikacijos. Laisvai pasirenkamųjų kursų viduriniame ugdyme apie 20%.	Dauguma jų gilina pagrindinius mokomuosius dalykus ir padeda mokiniams apsispręsti.	Apsisprendimas dėl rengimo karjerai paliktas mokyklos nuožiūrai.

6.	Vengrija	Pasirenkamųjų valandų mažai. Mokinys renkasi tris privalomai pasirenkamus kursus/modulius.	Pasirinkimus dažniausiai diktuoja baigiamieji egzaminai.	Apsisprendimas dėl rengimo karjerai paliktas mokyklos nuožiūrai.
7.	Olandija	Pagrindinės proporcijos tarp privalomos, specializuotos ir pasirenkamosios ugdymo turinio dalių nustatomos nacionaliniu lygmeniu.	Pasirenkamąjį ugdymo turinį, pagal labai bendrus nacionalinio lygmens reikalavimus, susidėlioja mokykla.	Nusprendžia mokykla, atsižvelgdama į mokinių poreikius.
8.	Naujoji Zelandija	Pasirinkimo galimybės didelės. Tereikia mokytis mažiausiai septynis dalykus ir surinkti mažiausia 60 kreditų.	Ir akademiniai, ir profesiniai. Pasirinkimui įtaką daro tolesnio mokymosi reikalavimai ir darbo rinkos poreikiai.	Nusprendžia mokykla, atsižvelgdama į mokinių poreikius.
9.	Singapūras	Pasiūlą apsprendžia aukštųjų mokyklų poreikiai ir pasirinkta tolesnio mokymosi kryptis	Skirti pasirengti tolesniam mokymuisi.	Nusprendžia mokykla, atsižvelgdama į mokinių poreikius.
10.	JK, Anglija	Mokinys renkasi kokius nori kursus iš nacionaliniu lygmeniu patvirtintų kursų „GCE Applied A-levels“	Orientuoti į tolesnes studijas teoriniai ir praktiniai kursai.	Nusprendžia mokykla, atsižvelgdama į mokinių poreikius.
11.	Estija	Pagal nacionalinę kreditų sistemą, 10-12 klasių mokiniai gali laisvai rinktis ne mažiau kaip 10 kreditų (iš minimalaus privalomo 96 kreditų skaičiaus).	Dauguma pasirenkamųjų kursų yra neprivalomų tradicinių mokomųjų dalykų kursai arba papildo privalomų dalykų branduolius.	Rengimo karjerai tematika integruojama į mokomuosius dalykus.

	Apibendrinimas	Laisvai pasirenkamieji dalykai šiame koncentre kaip įprasta sudaro ne mažiau kaip 10–20% mokymosi krūvio. Ugdymo turinio branduolys sudaro apie pusę krūvio.	Didžioji dalis pasirenkamųjų kursų paprastai būna papildomi tradicinių mokomųjų dalykų ugdymo turinio vienetai/moduliai.	Daugelis valstybių vidurinio ugdymo koncentre mokiniams leidžia rinktis profesinės pakraipos (ar net profesinio mokymo) pasirenkamuosius kursus.

